

— Mit szeretne látni?
— Amit maga nélkül
nem láthatnak.
— Tud biciklizni?
— Gyerekkoromban tud-
tam.

Előkerül két kerékpár. Há-
tunkra kapjuk a fényképező-
gépet, a távcsövet, s nekivá-
gunk a pusztának.

Régóta készültem már,
hogy szétnézek egyszer Nagy-
iván környékén is, amely —
sokak szerint — a Horto-
bágy legszebb része. De nem
is csak a pusztai őszi arcula-
tát akartam látni. Itt él a
községben dr. Kovács Gá-
bor, hivatalos címe szerint
a Hortobágyi Nemzeti Park
területkezelője, egyébként a
Hortobágy egyik legjobb,
tudós ismerője. Szeptemberi
csöndes őszi napon jött el a
megismerkedés ideje. Csak
nagyot néztem! Az első pil-
lanatokban nem tudtam ma-
gamban azonosítani az elis-
mert tudóst és szaktekintélyt
az előttem álló, még egészen
fiatal, legényesen karcsú,
napbarnított férfival. Aztán
fokról fokra, ahogyan veze-
tetett a pusztai mélyére, meg-
mutatta a rejtett szépsége-
ket, miközben tudományos
kiselőadásokat tartott, s ha-
marosan kiderült az is, hogy
az egyszerű külső tökéletesen
megfelel természetes vi-
selkedésének, szigorú erköl-
csi felfogásának, lényegelő-
lőlkészültségének, már tud-
tam, hogy ez a nap nem
akármilyen lesz gyűjtőmun-
kám sorában.

Előttöm tapossa a pedált
Gábor, én mögötte próbálga-
tom keréknyomomban tartani
a gépet, több-kevesebb si-
kerrel. Meleg fényzőn zu-
hog ránk. Május óta ezen a
környéken nem volt egy szem
eső. Szívszorító látvány: a
kiegött, elszáradt fű szőke,
mint az érett búzatenger, se-
hol egy tenyérnyi zöld folt.
Itt hónapok óta nincs mit le-
gelnie a jószágoknak. Igaz,
a birkemaráh-gulyán, meg a
szürkemaráh-külvén is igen
van más legelő jószág erre-
felé, de mondhatnám úgy is,
szerte a nagy Hortobágyon.
Disznót már csak mutatóba
tartanak a mangalica-rezer-
vátumban. A régi, hatalmas
méneseleknek se híre, se ha-
mva, néhány kisebb löcsapat
az egész, ami van. Hasonló
a helyzetre a szarvasmarhák-
nál is, legfeljebb negyede,
harmada lehet ma az egy-
kori több tízezres állomány-
nak. Birká viszont annyi
van, amennyi soha nem le-
gelt a pusztán: százhuszon-
nyolcezer tartottak nyilván
a múlt esztendőben. A ma-
gyarázat: nagyon kelendő a
friss birkahús a dolláros or-
szágokban. Ezen a kisült le-
gelőn azonban még a birká
sem élne meg.

Aztán, amikor leguggo-
lunk, letérdelünk a fűre,
kiderül, hogy fölületes a
szemléltetés ítélete, hiszen a
zörgő, száraz fűszálak alján
tömegesen apró virág nyitog-
tatja kelyhét. Honnan veszik
a vizet, a tápanyagot? Ami
még meglepőbb: a vakszikók
foltok között apró óázisok
láthatók harsogóan üdözőld
bokrokkal, színpompás virá-
gokkal, dús fűvel. Lám csak,
milyen titkokat rejtget a
föld, hogy a felszín ilyen ta-
lányokat mutat!

Mélyen bent a pusztán ér-
dekes és nagyon ritka nö-
vényársulások mutat Gá-
bor, amelyek még a botani-
kusok számára is szenzációt
jelenthetnek. Másutt a szik-
es pusztai „emeletek” hí-
va fel a figyelmemet. Talaj-
erózió harapdálja a földet,
araszos lépcsőket alkotva,
azaz pusztai „emeleteket”,
ahogyan ő nevezi, s megint
újabb érdekesség: más nö-
vény marad meg az emelet
tetején, más az oldalában, s
megint más az alján, egy-
mástól alig félméternyi tá-
volságban. Igen, csak így,
közelről nézve jön rá az em-
ber, ha hozzáértő kísértő nyi-
togatja rá a szemét, hogy a
szaharai forrás, aszály el-
lenére mennyi kis élet, friss,
apró növény, virág, sok kicsi
élőlény képes alkalmazkod-
ni és megélni itt a nagyon
mostoha körülmények között
is.

Utunk a darvasi mocsár-
világhoz vezet. Az egyik leg-
szigorúbban védett terület-
re. Messziről látom, a parti
nádásban fából készített
kémlelkunyhó búvik meg.
Lábujjhegyen lépdelünk.
Csak így lehet esélyünk,
hogy közelről láthassuk a
féltett madarakat. Szeren-
csénk van: alig harminc lé-
péssyre gyönyörű nagykö-

csag tollászodik a vízpar-
ton. Olyan, mint egy eleven,
hóhéhr porcelánszobor, s
ahogyan ráhull a napfény,
mintha finom ragyogás ven-
né körül az állatot. Aztán
egy halk roppanás a talpunk
alá került nádszáltól, s a
szobor lomhán fölszáll.

Óvatosan fölállítjuk az áll-
ványos távcsövet. Kikészít-
jük fényképezőgépeinket.
Közben Gábor suttogva ma-
gyarazza a tudnivalókat.
Ezen a területen mindössze
három pár nagyköcsag volt,
néhány év alatt sikerült
megtelepíteni őket a szigo-
rú védelem érvényesítésével,
így ma már számuk megkö-
zelíti a harminc párat, fész-
kelnek, költenek.

Vezetőm beállítja a táv-
csövet s int, nézzek bele. Le-
nyűgöző a látvány! A tó vi-
zében kanalasgémek „kaszál-
nak”, élelmet keresve. A túl-
só parti nádas tövében vad-
rucák hancúroznak, fröcskö-
lik a vizet. A belátható szá-

— Nem szabad, de vadász-
nak.

— Kicsodák?
— Beszéljünk inkább más-
ról! — Később azért még
hozzáteszi: — Ez a távcső-
ves fényképezőgép nem
passziózárra való, hanem do-
kumentálásra. A fénykép bi-
zonyítja a kártevést. Soro-
zatban buktak le az orvva-
dászok. Most már itt nagyon
ritkán fordulnak elő. A
fényképek, a büntetések mi-
att azonban olyan feszült-
ségek támadtak akkoriban,
hogy attól tartottam, belő-
nek éjjel az ablakomon. El-
tűlöm? Részeg vadászok
még ma is belelövöldöznek
néhol a nemzeti park tila-
mat jelző tábláiba. Sajnos
nemcsak a vadászok között
akadnak rongyemberek, ha-
nem a „turisták” között is.
Madárfészkeket fosztanak ki,
védett állatokat pusztítanak
el. Nemrég a Dunántúlon
fogtak el egy nyugatról rend-
szeresen átjárt bandát. Hú-

közül száz méter a tenger-
szinttől mért magassága.

— Ez a Döghalom — vilá-
gosít fel Gábor. — Van még
egy másik „csúcs” is, az va-
lamivel magasabb.

Leheveredünk a domb te-
tején. Vastag, sűrű csend
vesz körül bennünket. A
városi zajhoz szokott fül-
ember számára szinte ijesz-
tő ez a nagy némaság. S ez
a csönd tökéletes összhang-
ban van a látvánnyal. Kör-
befordulhat itt az ember,
bármelyik égtájat próbálja
befogni a szemüvegével, se-
hol egy erdőfolt, fasor, vagy
akár csak magányos fa, leg-
feljebb messze-messze né-
hány cérnavékony kútágas.
Itt valóban látja az ember,
hol ér össze a föld az éggel.
Hortobágy egyik „teteje”,
volt valamikor, régen. Most
már jobbakra csak itt őrzí
még ez a csodás panoráma
a hajdan volt pusztát képi-
ten.

— Hét éve vagyok már itt,
de még nem ismerem a Hor-
tobágyot.

Gábor távcsövezi a mesz-
seséget. Később megkérdem
tőle, hogyan került ide,
és miből áll a munkája.

— Az agráregyetemen na-
gyon vonzott a madártan —
mondja. — Ide helyeztek
nyári gyakorlatra, s a végén
itt ragadtam. Itt írtam meg
a doktori disszertációm is,
természetesen itteni témából.
Kimerítettem egy kanállyal
a tengerből!... Egyébként
21 000 hektárnyi terület tar-
tozik hozzám. Szigorúan vé-
dett. Eppen ezért állandóan,
nap mint nap járom a ter-
ületet, gyalog, kerékpárral,
télén még korcsolyával is.

Minden évben elnyűvök egy
biciklivel. Van olyan hónap
nyáron, amikor 1500 kilomé-
tert is megteszek a területe-
men. Állandóan ellenőriz-
nem kell, őrködnöm, figyel-
nem, följegyzéseket készíte-
nem. Mondanom sem kell,
a természetvédelem csakis
akkor lehet hatásos, ha tu-
dományos fölhasználással
párosul. És azt nekünk ál-
landóan mélyíteniünk kell.
Itt aztán nincsen szabad-
szombat, pihenőnap, még té-
len sem. De nem is tudnék
otthon maradni. A napi kör-
út után este következik az
összegezés, jelentésírás, le-
velezés és az olvasás. Felesé-
gem egy másik községbe jár
tanítani, esténként találko-
zunk. Így megy a minden-
napi életünk.

Napnyugtakor fölkeressük
— útban hazafelé — a Gyú-
rókutat, ahol a híres magyar
— kormos — bikákat őrzik
karámban. Teleki Tibor, a
bikagyógyász már korábbról
ismerem. Mokány, negyve-
nes, csupa egészség-ember.
Eppen itat. Látványosak és is
rendkívüli! A karámban va-
lami tíz—tizenöt hatalmas
állat, egyenként tíz mássa
körüliek. A gulyás leemel
oldalt a derékvastagságú ge-
rendákat, kijáratot készít,
majd a karám és a közeli
gémeskút közé áll és har-
sányan szólítja az állatokat:
— Villás! Szilaj! Gyertek
ide!

A két bika elindul. Ne-
héz, lassú, mégis erőteljes du-
zadó léptekkel mennek a
friss vízzel telehűtött vályú-
hoz. Azután szépen vissza-
ballagnak. Újabb két állat
következik, névről szólítva.
A puli a segédere. Ha a föl-
szólításra netán valamelyik
állat nem engedelmeskedik
mindjárt, megkapkodja a
lábikráját. Mert a puli is
névről ismeri a bikákat. Az
ítatás így megy végig, pá-
ronként, szertartásszerű
rendben és nyugalommal.
Közben fényképezünk.

Az itatás végeztével azt
mondja a gulyás:
— Ezekről nem kell fél-
ni. A magyar bika nem alati-
tomas, soha nem támad há-
tulról. Mindig ki lehet szá-
mitani, mit tesz, ha valami
fölglerli. Ezzel szemben a
Hereford-bikáktól az Isten
menten meg mindenkit!

Elgyönyörködünk még
egy darabig a pusztai idill-
ben: a puli — munkája vé-
geztével — vidáman kerge-
tőzik a gyepon egy vörös kis
macskakölyökkel, a legna-
gyobb barátságban.
Lassan beszáll bennünket
az alkonyat.
Karikázunk hazafelé. Kel-
lemes az idő.
Az égbolton madarak vo-
nulnak a magasban. És aho-
gyan sötétedik, egyre éle-
sebbé válnak az árnyékok,
a körvonalak. Fölöttünk sor-
ban kigyulladnak a nagy-
szemű csillagok.

Sásdi Sándor

Üzen a búza

Azon a nyáron — a hábo-
rú második évében — a pe-
reszteri pusztára szegődött
el a falubéli aratóbanda. A
bandagazda, név szerint Ti-
már Ambrus, írásba tette,
miserint tizenegyetik ke-
reszt a rész; a kereset, az
uradalom kölcsönzékjában,
a munkát vállalkó falujába
szállítatik. Pontokba szedve
a részletek: elszállásolás,
kosztolás és más efféle. „Az
írás beszél” — tartja a köz-
mondás, de néha úgy iga-
zolódik be, mint az, hogy
„kapart kurta, neked is
lesz...” Vagyis: a szállás
fél rombadólt istálló, szal-
mazsák a leleményesebbje-
nek jutott, a többi jászol-
fenéken, földre hintett türe-
ken nyújtózkodott el. Ré-
szint szerencse, hogy rövid
az éccaka, a majorosgazda
hajnali fél négykor veri az
ágra akasztott ekevasat; ja-
vában tápázkodik már út-
ján a nap, de a kávénak
csúfolt fekete lötyöt, a kor-
pával gyarapított, lisztől
dagasztott kenyert, feltehe-
tőleg, mert megint otfelej-
tődött a pereszteri kaszinó
kártyasztánál, a sárga-
csizmáz intéző úr — akkor
rakatta szekérre, amikor a
harmat régesrégén megszá-
radt a levélen.

Sovány, rosszul trágyázott
az uradalmi föld. Nem sug-
dosva, hanem nagyra tátott
szájjal beszél a bérések,
hogy a báró évenként lábón
adja el a Futurának a ter-
mést, zsebre gyűri a pénzt,
azzal sem törődik, hogy té-
lőidőben, amikor tengelyig ér
a sár, a sovány ökrök a sze-
kerről mellett lehelik ki a
párjukat, az abrakhoz rit-
kán jutó lovak egyre-másra
cigánykézre kerülnek.

Ötödnap megeredt az eső,
csuromvizessé lett a falba vert
szegre akasztott ruhafele,
áztak azok is, akik idejében
nem bújtak a jászol alá.
Ahogy szűnik az istenáldás,
a bérések be-besomfordál-
nak a szállásnak kinevezett
hodályba, beszédet kezdenek
a messziről jöttekkel.

— Ne is legyen; rothadjon
el tőken a szőlő, asztagban,
vagy száran a gabona...

Timár Ambrus, „gépész
úr” szólítván az átkozó-
dót, nevetve kérdezi:

— Ilyen kistermetű em-
ber légyen ennyire irigy?

— Irigy? Eppen csak azok-
tól irigylem a levegőt is,
akik uraskodnak, akiknek a
lábán kőzapon is sárga-
szárú csizma nyikorog, akik
tizévente, ha egyszer körül-
járják hirtőn a háromezer
holdjukat, de csakis azért,
hogy kiszimatolják, melyik
végét nem látható darab
mifele árucikket termel a
számára... Nemcsak enna-
gamnak, ennek a messziről
idevetődött emberháznak,
amelyik a bolhás hodály-
szalmán egész éjszaka dur-
rogat a gyomorban megda-
gadt vacak kenyértől, azt
kívánom, hogy a saját ma-
gának aratott, a maga földjén
termett kalász szolgáltatja
kalácsból lakmározzon köz-
napon is...

— Istenemre, jól beszél —
lelkesezik a felszemű bányász
Döme fia, aki ez év-
ben közszerűlt először kaszát,
tavaly még marokszedőként
hajladozott a tarlón.

„Ahány ember, annyifé-
le...” Sajnos, falubéli,
vagyis a bandához tartozó
hajlott hátú, foghíjas, név-
szerint Bakán Gergely, aki
gyűdi búcsújárásokról az élen
haladva viszi a szűzmáriás
kék lobogót, fennhangon
énekelve: „Üdvözlőnknek
szent anyja, Mennyeinek
megnyílt kapuja...”, inti a
háborgót.

— A kezem ujjai se egyfor-
mák, egyik embernek több
jut, a másiknak kevesebb...
— Igaza van, így helyes,
atyám! Legyen, aki más
földjén nyolcvan fillér nap-
számért robotol, olyan is,
aki fertálykor harminc kon-
venciósnak méreti ki az
ocsús gabonát.

Bakán Gergely:
— Hogy az igazat szóljam,
mutatkozik már rendtevé,
olyan, aki Nagy-Németer-
szágot akarja megteremteni,
az elnyomottakat felszaba-
dítani...

Félszemű bányász Döme
legénykéje kuncog, nevetgél:

— Gergő bátyám, zárt le-
velezőlapon köszönje meg a
pamacsba szűz Hitlerjének,
hogy a maga szent csuháit

egymás után gajdeszba kül-
di.

A föld gözölögve szárad,
a nedvességtől meghajolt ka-
lász kiegyenesedik, a fák
ágára aggatott kaszák kézbe
kerülnek.

Az semmi, hogy az ebéd-
re adott szalonka kukacos,
de amikor kitudódik, a so-
vány föld legnagyobb részén
rövidkalászú a gabona, fel-
verte a tüske, sárgall a vad-
repcétől, gondolnak egy na-
gyot, az aratógazda harmad-
magával bekopog az iroda-
ajtón. Kézbevev kalappal
megállván a sárgacsizmáz
előtt, eladja sérelmüket:
csalatköztak; ha az uraság
nem adja meg az ígért ke-
resztet, tisztességgel szőlván:
kötik a bugyrot, mert senki
nem kívánhatja, hogy a min-
dennapraváló se tudja meg-
keresni.

Az intéző úr ordít, sápa-
dozik, lobogtatja a kezében
az írásbeli szerződést, zava-
ra kifelé a meghökkeneteket,
nevezvén őket kommunista
csúrhéneket, odakint hango-
san, hogy mások is meghall-
ják, betetejezi ékeppen:

— Ha 24 órán belül fel
nem veszik a munkát, tele-
fonálok a pereszteri rendő-
rsre... Bevonultatom vala-
mennyt; szedhetik az akna-
mezőt a büntetőszázadban...

Mikeppen vélekedjek az
ötgyerekes Gyáli Gyula, mi-
keppen a bányászivadék, aki
őzt napig bujdokolt a prés-
hátpadlason, hogy kicsusz-
szon a leventék közül, aki-
ket vittek Németországba.

Azt a szót, hogy „sztrájk”,
a gépész mondta ki előttük
elsőnek.

A kaszák ottmaradtak, á-
ra felakasztva, a huszon-
nyolc férfi, ugyanannyi ma-
rokszedő asszony, lehevert a
szederfa alá, egyik a másik-
kal felezt meg kenyerda-
rabot, azt rácsálták, akadt,
aki pipára gyűjtött. Az ura-
dalmi gépész borosüveget
vett elő a tarisznyájából,
biztatta azt, akinek a kéz-
be csúsztatva: „adja
odébb...”

Tágjaikból hiányzott a
munka bizsergető simogatá-
sa, nyugtalanította őket a
szemlélatott nagybubodó,
egyre veresebbé váló hold
és a körje seregű csillagok
néma suttogása, a marok-
szedők egy tömegé sűrűsö-
dött csoportjából szökkent
fel a kiáltás:

— Halljátok?... halljá-
tok?

Alsó-Balogék menyecske-
je, aki kiolvasott kukorica-
szemből jósol meg közeli
halált, elműlő betegséget,
mint álomból ébredő, feltá-
pázkodik ültéből:

— Hallom! Isten az atyám,
hogy hallom: énekel a bú-
za...

Félszemű bányász Döme
sihederje ünnepontón rö-
higcsél:

— Énekel a Gergő bátyám
üres bendője!

Vereshajdú Bakán az egyet-
len, aki a faluban aláírta
Szálasi szabadon bocsátását
kérő ívet, teszi, mintha nem
hallaná a csúfolkodást:

— Nem énekel! Sír... sír
a búza... hullik érett kalá-
szából a szem... azt si-
ratja...

Tétova hang kezd, töb-
beken többféleképpen szaporít-
ják, végül versfélévé skan-
dalódik:

— Sír... mert siratja ke-
serves sorsát... Sír, hogy
lisztét öröklötték, amit kalá-
szát rejt... Legyen belőle
köznapi kenyér, ünnepi ka-
lács...

Ki tudná, melyik az, aki
legelsőnek indult el s akasz-
totta le a faágról kiköszö-
rült szerszámát. Hosszú a
sor; olyan, mintha meghá-
romszorozódott volna, mint-
ha vezényszóra lépkednének;
vállon a kasza, kézben a
marokszedő sarló.

Fél négykor, amikor a ma-
jorosgazda ébresztőt vert a
fára akasztott ekevason,
rendből kényébe szedve, ké-
véből keresztbe sorakoztat-
va a végén nem látható ga-
bonatába soványka termése.

A pusztára érve, szembe-
találtak a sárgacsizmáz
intézővel; borotvátalanul,
kialvatlanul akkor tápás-
kodott le a hintóból.

Az is lehetséges, hogy
köszönésképpen érintette ke-
zét mátyásmadártollas ka-
lapja széléhez.

Taar Ferenc

Egy csöndes nap

kaszon tizenhat (!) nagykö-
csagot számolok össze! S
van itt még sokféle madár:
sirály, szárcsa, nyárilúd és
északról jött, átvonulóban le-
vő, számomra ismeretlen, so-
ha nem látott állatok soka-
sága. Távolabb egy kis szig-
eten a ritka feketególyák
sütkéreznek. Beljebb a tavon
kormoránok ülnek cölöpök
tetején.

Eszembe jut valami!
— Mi az igazság abból,
hogy a halászmadarak sok
kárt tesznek a halastava-
kon?

— Ezt kitől hallotta?

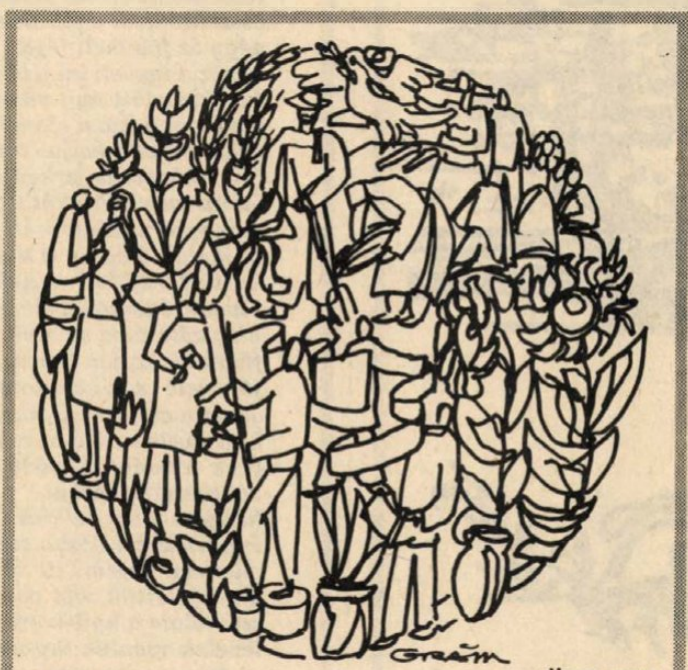
— Halászok mondják.

— Az igaz, hogy kikapkod-
ják az apró halakat is, de
éppen ezzel hajtanak nagy
hasznót! Megtisztogatják a
tavakat a gyöngye, beteg,
életképtelen ivadékoktól.
Amikor pedig a lehalászás
idején leengedik a tavak vi-
zét, ott marad a tömegesen
kisebb-nagyobb hal a sekély
vízben. Ott hagyják, nem
tudják kifogni, nem is éri
meg a fáradozás. Azokkal
mi lenne a madarak nélkül?
Mi lenne a halgazdálkodást
biztosító tavakkal, ha a ma-
darak nem takarítanak el a
rengeteg bűzlő döggé váló,
hamarosan elpusztuló, a vi-
zet, a tömedret megfertőző
halteteket? Mindeneste-
re a madarak kártevéséről
szóló beszéd jó ürügy a pus-
kázásra!

— Azt is hallottam, hogy
a madarak a tó vizére ki-
szórt takarmányt eleszik a
halak elől.

— És ha nem azt eszik el,
hanem ami kint, a vízpar-
ton található, őrizetlenül, ha-
talmatlan kupacokban? Kito-
tyognak a vízből és jóllaknak
a vízparton a takarmányból.
A hivatalos begyvizsgálat
nem tudja kimutatni, hon-
nan származott a megevett
takarmány. De azért jön a
követelés: „gyéríteni” kell a
madarakat, mert nagy a kár-
tevésük. És durrognak a pus-
kák.

— Egyáltalában: szabad
még a Hortobágyon mada-
rakra vadászni?

Grain András

ÜNNEP